

SUOČAVANJE

TIMOTI VOTERS, PROFESOR MEĐUNARODNOG PRAVA NA UNIVERZITETU U INDIJANI, O POLITIČKOJ SITUACIJI NA BALKANU, SUDOVIMA U ZEMLJAMA U TRANZICIJI

Nepoverljivost prema univerzalnim rešenjima

Sprovođenje međunarodne krivične pravde je prioritet za međunarodnu zajednicu, ali je pitanje koliko je ona efikasna za iniciranje promena u Srbiji

Na nedavno održanoj seriji predavanja na Hariman Institutu (Harriman Institute) za izučavanje Rusije, Evroazije i Istočne Evrope Kolumbija Univerziteta (Columbia University) u Njujorku, a koja se ticala trenutne političke situacije na Balkanu, Timoti Voters (Timothy Waters) profesor međunarodnog prava sa Univerziteta u Indijani – Blumington, održao je zapaženo predavanje u kome je predložio alternativno rešenje za situaciju na Kosovu.

Profesor Voters je doktorirao je pravo na Harvardu i magistrirao međunarodne odnose na Kolumbija Univerzitetu, i ima desetogodišnje iskustvo iz regiona Balkana, koje između ostalog obuhvata angažman za Human Rights Watch, OSCE i UNDP. U periodu 1999-2000. godina Profesor Voters je bio jedan od stručnjaka angažovanih od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u pisanju optužnice protiv Slobodana Miloševića, a nedavno je završio i uređivanje serije istraživanja za Institut Otvorenog Društva (OSI) čija je tema bila stanje i stepen nezavisnosti sudstva u zemljama u tranziciji.

Tokom 1999. i 2000. godine ste radili za Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju i bili ste član tima koji je pisao optužnicu protiv Slobodana Miloševića. Kako vam se sada čini to sudjenje?

Waters: Sudjenje je veoma razočaralo one koji su u njega polagali velike nade. Mnogi su ovo osećanje preneli i na sam Tribunal, budući da je sudjenje Miloševiću trebalo da predstavlja krunu njegovog rada. Šta je dakle, krenulo naopako? I ja delim mišljenje većine po kome su strategija i prezentacija slučaja loše uradjene. Negde na početku je bila doneta odluka da će to da bude grandiozan slučaj koji će pokriti sve jugoslovenske ratove. U izvesnom smislu trebalo je da se pokaže da je on odgovoran za sve zločine, za sve žrtve i za sva zbivanja. Nekako je bilo neprihvatljivo da se neko poput Miloševića optuži za mali zločin, iako bi to možda bilo lakše dokazivo. Umesto toga, tužilaštvo je još na početku donelo odluku da će slučaj obuhvatati Kosovo, Bosnu i Hrvatsku i to u vremenskom i geografskom totalitetu.

Ono što tužilaštvo nije imalo u vidu je stepen u kome će »potpuno pokriće« slučaja uticati na gradnje glavnih dokaza. Naravno, bez obzira na stepen njegove umešanosti, Milošević nije lično ubijao i silovao, stoga je bilo neophodno dokazati da postoje osnove za počinjene zločine kao i njegovu odgovornost kao državnika. Iskustva prethodnih slučajeva na kojima je radio Tribunal su ukazivala na to da čak i najočigledniji slučajevi mogu biti kompleksni. Zbog toga je sudjenje Miloševiću iziskivalo mnogo vremena, različitih izvora, svedoka i to kad su u pitanju obe osnove za optužbu. Ispostavilo se da je čak i optužba za državnu odgovornost kad je u pitanju nešto važno poput Srebrenice, veom teško dokazljiva. Takođe treba reći da je Milošević, budući sam svoj advokat, uspeo u dobroj meri da izmanevriše sud i da odlaže saslušanja. Na kraju, slučaj se pretvorio u ležernu i nekontrolisanu naraciju. A pričanje priča nije ono što sud treba da radi, niti je posebno dobar u tome. Mislim da je reakcija na takvo stanje bilo sudjenje Sadamu Huseinu koji je optužen za jedan jedini, ali strahovit zločin u procesu koji je relativno kratko trajao.

PuT: šta za Srbiju i za pravdu znači to što slučaj nije okončan?

Waters: Nisam siguran da to što sudjenje nije završeno predstavlja neki veliki gubitak. Kada bi to bio slučaj, to bi značilo da je Tribunal posedovao mogućnost da promeni stavove javnog mnjenja u Srbiji. Po mom mišljenju međunarodni tribunali potencijalno utiču na mnoge stvari, ali nisu tako efikasni kad je u pitanju uticaj na javno mnjenje. To što se sudjenje nije završilo omogućava nekima da tvrde kako Miloševićeva krivica nije nikad dokazana. Sa druge strane, oni koji su skloni da tako misle bi svaku presudu smatrali nelegitimnom i u njoj pronalazili dokaz da Tribunal nije politički neutralan.

Čini mi se da je prilično izvesno da bi Milošević bio osuđen već zato što su neki zločini bili očigledni, ali je pitanje da li bi tužba uspela u svojoj nameri da ga osudi za genocid, a bez toga, mnogi bi smatrali da je proces neuspešan, jer se previše nade polagalo u mogućnosti međunarodne krivične pravde. Lično mislim da bi takav stav bio pogrešan, jer takva presuda sve jedno ne bi mnogo doprinela uspostavljanju stabilnosti i pomirenja u regionu. Proces Sadamu Huseinu je bio kraći, ali i dalje veoma kontroverzan, ali to što je osuđen i pogubljen nije imalo nekog bitnijeg značaja po konflikt u Iraku.

Ovo sve ne znači da su Srbi na neki način imuni na promenu stavova, već samo da te promene treba da budu unutrašnje i organske. Film koji prikazuje ekzekuciju nenaoružanih ljudi u Srebrenici je verovatno više učinio da se Srbi trgnu i vide šta je učinjeno u njihovo ime, nego sva sudjenja. Stoga mislim da je procesuiranje ratnih zločina na lokalnom nivou pozitivan pomak. Postoji mnogo veća šansa da će lokalni sudski organi imati smisleniji uticaj na društva na Balkanu nego »međunarodna pravda« koju inače mnogi vide kao – odvojenu od stvarnosti, stranu, nametnutu, imperijalnu. Posmatrano unatrag, možda je bilo bolje da je Srbima dozvoljeno da Miloševića izvedu pred sud 2001. godine. Iako imam u vidu ograničenja sudova, da je Miloševića osudila srpska nacija efekat bi možda bio katarzičan, možda bi to bio početak promovisanja ideje širom regiona da Srbi preuzimaju odgovornost za svoja dela umesto da ih poriču gundjajući. Sudski procesi u Hagu su čini mi se bezmalo tako struktisani da ne mogu da doprinesu ovom procesu.

puT: Bili ste urednik dve serije izveštaja za Institut Otvorenog Društva u kojima je procenjavana nezavisnost sudstava u deset tranzicionih zemalja. Da li postoji generalni zaključak koji bi bio primenljiv na sve zemlje u tranziciji?

Waters: Nepoverljiv sam prema univerzalnim rešenjima. Ukoliko bi trebalo da izdvojimo jedan najrasprostranjeniji problem, onda bi to bilo konstantno mešanje predstavnika izvršne vlasti u rad suda. Ovaj uticaj je najčešće indirektan – kroz kontrolu administracije i budžeta, zapošljavanje i unapređivanje – pre nego kroz »uterivanje pravde telefonom«. Ovakvo ponašanje je često bilo opravdavano uverenjem da su sudije nedovoljno sposobne da se same organizuju, i da im je zato potrebna izvršna podrška, kao i kontrola koja uz nju ide. Stoga je jedna od naših preporuka bila da treba ojačati administrativne sudske kapacitete. Ali, jednako važan zaključak izveštaja je da ne postoji univerzalni model koji je primenljiv na sva društva u tranziciji, već da treba imati u vidu istorijski i socijalni kontekst svakog društva ponaosob. Iako može zvučati ironično, naša glavna prepreka je zapravo bila upućena ne državama u tranziciji nego trenutnim članicama Evropske Zajednice koje nemaju konzistentnu niti smislenu definiciju o tome šta podrazumevaju pojmovi vladavina prava i nezavisno sudstvo, niti imaju utvrdjene standarde kad su u pitanju forma i procesi kompatibilni sa vrednostima Zajednice.

U konkretnom slučaju tranzicione zemlje kao što je Srbija, mislim da sa jedne strane postoji potreba da se razgovara o reformama, a sa druge strane da ne postoji ni jedan jedini razlog zbog koga bi nekritički trebalo preuzeti model bilo koje od zemalja donatora ili drugih snažnih spoljnih faktora. Politička realnost je možda takva da primorava na pristajanja, ali je važno ustanoviti koji je od ponudjenih modela najispravniji za Srbiju.

Iskreno govoreći, ovo je jednako važna lekcija i za moćne elemente međunarodne zajednice kojima je potrebna doza skromnosti kad je u pitanju insistiranje na reformama zemalja u tranziciji: one ne smeju da insistiraju na modelu koji počiva na pretpostavci – jedan model koji je jednako dobar za sve. Umesto toga, potrebno je ozbiljno se zapitati koje prakse i u kom kontekstu će uvećati vladavinu zakona u državi. Pravni sektor Srbije može da nam posluži kao primer: Postoji realna potreba za reformama i povećanjem profesionalizacije koji bi doprineli većoj nezavisnosti sudstva, ali se bojim da je istovremeno mnogo sredstava izdvojeno za pojedinačne projekte. Sprovođenje međunarodne krivične pravde je prioritet za međunarodnu zajednicu, ali je pitanje koliko je ona efikasna za iniciranje promena u Srbiji.

Razgovarala: Marija Šajkaš

Više o Profesoru Timoti Watersu i njegovim radovima je moguće videti na http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=476025

<http://www.law.indiana.edu/directory/twwaters.asp>

